

*Дручек К. С., слухач магістратури, НТУ «ХПІ», м. Харків,
Шведун В. О., д.держ.упр., с.н.с., ННБЦ, НУЦЗУ, м. Харків*

*Druchek K., master, National Technical University
“Kharkiv Polytechnic Institute”, Kharkiv,
Shvedun V., Doctor of sciences in Public Administration, Senior Researcher,
Head of the Department on Problems in Civil Protection Sphere Management,
National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv*

ОЦІНКА РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

THE ASSESSMENT OF RISKS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE INDUSTRIAL ENTERPRISE IN PUBLIC ADMINISTRATION

У статті здійснено оцінку ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства у державному управлінні. Зокрема, визначено можливі причини виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств у державному управлінні. Проаналізовано методи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств у державному управлінні на мікро- та макрорівні. Оцінено ймовірність виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Запропоновано заходи щодо запобігання ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств у державному управлінні.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, промислове підприємство, ризик, ймовірність, оцінка, запобігання ризиків, державне управління.

The assessment of risks of foreign economic activity of the industrial enterprise in public administration is carried out in the article. In particular, the possible causes of risks of foreign economic activity of the enterprises in public administration are defined. The methods of management of risks of foreign economic activity of the enterprises in public administration on macro- and micro level are analyzed. The probability of risks of foreign economic activity of the industrial enterprises is estimated. The actions for prevention of risks of foreign economic activity of the industrial enterprises in public administration are offered.

Keywords: foreign economic activity, industrial enterprise, risk, probability, assessment, prevention of risks, public administration.

Постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств

відіграє ключову роль як стосовно рівня їх економічної стійкості, так і відносно загального рівня добробуту країни. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств сприяє стимуляції міжнародного співробітництва, надає робочі місця, прискорює товарообіг. Проте зовнішньоекономічна діяльність підприємств у державному управлінні, особливо стосовно промисловості, пов'язана з можливим виникненням різнохарактерних ризиків, які спричиняють зниження ефективності діяльності або, навіть, банкрутство. Відповідно, вищезазначене підкреслює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи зовнішньоекономічної діяльності підприємств досліджували на сучасному етапі такі вчені, як: О. П. Гребельник [2], М. І. Дідківський [3], Г. М. Дроздова [4] та ін. Однак питання оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства у державному управлінні залишаються недостатньо висвітленими.

Постановка завдання. Метою роботи є оцінка ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства у державному управлінні.

Для досягнення поставленої мети в роботі потрібно поставити та вирішити такі завдання:

- визначити можливі причини виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств у державному управлінні;
- проаналізувати методи управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств у державному управлінні на макро- та макрорівні;
- оцінити ймовірність виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств у державному управлінні;
- запропонувати заходи щодо запобігання ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств у державному управлінні.

Виклад основного матеріалу. Головною причиною виникнення ризику в діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на світовому ринку є невизначеність, яка обумовлена дією наступних факторів:

- залежність результатів виробництва підприємств, і, як наслідок, обсягів їх зовнішньої торгівлі (експортно-імпортних потоків) від природно-географічних особливостей розташування країн;
- постійна мінливість і нестабільність економічних процесів, які важко піддаються реальному прогнозуванню (політико-економічна нестабільність і зовнішньointegraційний курс держав, технічний прогрес, споживчий попит тощо);
- обмеженість і неповнота інформації щодо економічних процесів, яка досить часто визначається обмеженістю ресурсів (фінансових, технічних тощо) суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності при прийнятті конкретних рішень;
- відсутність чітко визначених цілей і критеріїв оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств передбачає виявлення й оцінку ступеня ризиків, що загрожують майну, нормальному веденню виробничо-економічної діяльності і, як наслідок, фінансовим результатам діяльності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств передбачає формування системи заходів ризик-менеджменту, заснованої на прогнозуванні ступеня їх несприятливого впливу на результат зовнішньоекономічної операції [3].

Можливості управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств традиційно реалізуються через методи макро- та мікроекономічного управління.

Зокрема, серед макроекономічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства доцільно виділити такі:

- недосконалість системи митно-тарифного регулювання та оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- розвиток тіньових схем ведення зовнішньоекономічної діяльності та використання експортної виручки;
- політико-економічна та фінансова нестабільність держави;
- відсутність регіональних програм розвитку галузей;
- низький рівень відповідності національних систем стандартизації та сертифікації вимогам світового ринку;
- відсутність гармонізації вітчизняного законодавства з законодавством європейського та світового ринків;
- валютні ризики (ймовірність несприятливої зміни курсу валют);
- ризики форс-мажорних обставин (стихійні лиха, епідемії, війни тощо);
- відсутність ефективних державних програм щодо підтримки експорту інноваційних продуктів;
- відсутність необхідної рекламно-інформаційної підтримки вітчизняних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- низький рівень участі держави у світових інтеграційних процесах, нерозвиненість системи міжнародного співробітництва;
- неефективність використання системи квотування та ліцензування зовнішньоторговельних операцій [2].

Метою макроекономічного управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності є зниження загальних втрат держави, пов'язаних з можливою реалізацією ризиків на рівні підприємства. Досягненню цієї мети сприяє використання таких методів макроекономічного управління ризиками:

- удосконалення нормативно-законодавчої бази;
- підвищення рівня економічного співробітництва стосовно зовнішньої інтеграції держави;
- розвиток грошово-кредитної, фінансової, податкової систем тощо [1].

Що стосується мікроекономічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємства, то до них доцільно віднести такі:

- зниження інвестиційної привабливості підприємств;
- ризик неплатоспроможності чи банкрутства;
- неефективність структури управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств;
- неефективність системи фінансового менеджменту на підприємстві;
- ризик неотримання прибутку від зовнішньоекономічної діяльності внаслідок форс-мажорних обставин організаційного характеру;
- зниження ефективності зовнішньоторговельних угод, ризик невиконання умов договорів;
- невідповідність маркетингової системи підприємств ринковим умовам;
- недосконалість системи управління якістю й асортиментом продукції, що експортується;
- відсутність політики поступового розвитку ресурсного й експортного потенціалів підприємств;
- відсутність ефективної системи страхування експортоорієнтованої та комерційної діяльності підприємств.

Метою мікроекономічного управління ризиками є зниження можливих збитків на рівні окремого підприємства. При цьому необхідно відмітити, що заходи ризик-менеджменту на мікрорівні стосуються як загальних організаційних питань діяльності підприємства, так і врегулювання проблем виробництва й просування продукту на рівні світового ринку [4].

Досягненню цілей зниження внутрішньоорганізаційних ризиків сприяє комплексне застосування методів мікроекономічного управління щодо розв'язання завдань нівелювання ймовірності виникнення проблем виробничого, комерційного, фінансового та інвестиційного, а також надзвичайного характеру. Результативність ризик-менеджменту відносно зовнішньоекономічної діяльності підприємства ґрунтується на ефективності функціонування його управлінської системи, а також системи підтримки прийняття управлінських рішень [5].

Розробка стратегії і тактики виходу підприємства на зовнішній ринок, організації експортоорієнтованого виробництва і зовнішньоторговельних операцій має ґрунтуватися на попередньому аналізі кон'юнктури ринку. Крім того, в процесі бізнес-планування повинні бути враховані виробничі та комерційні ризики, характерні для того або іншого виду продукції і пов'язані з регіональними особливостями суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Відповідно, виникає необхідність виділити окрему групу специфічних ризиків, пов'язаних з визначенням товаром (рис. 1).

Відповідно, в роботі пропонується здійснити оцінку специфічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності для промислового підприємства. При цьому передбачається, що в роботі буде виконано оцінку вагомості ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства через застосування методу експертних оцінок. Використання зазначеного підходу перед-

бачає наявність таких етапів: формування цілей та постановка завдань; формування робочої групи; розробка анкети для реалізації експертного опитування; безпосереднє експертне опитування.

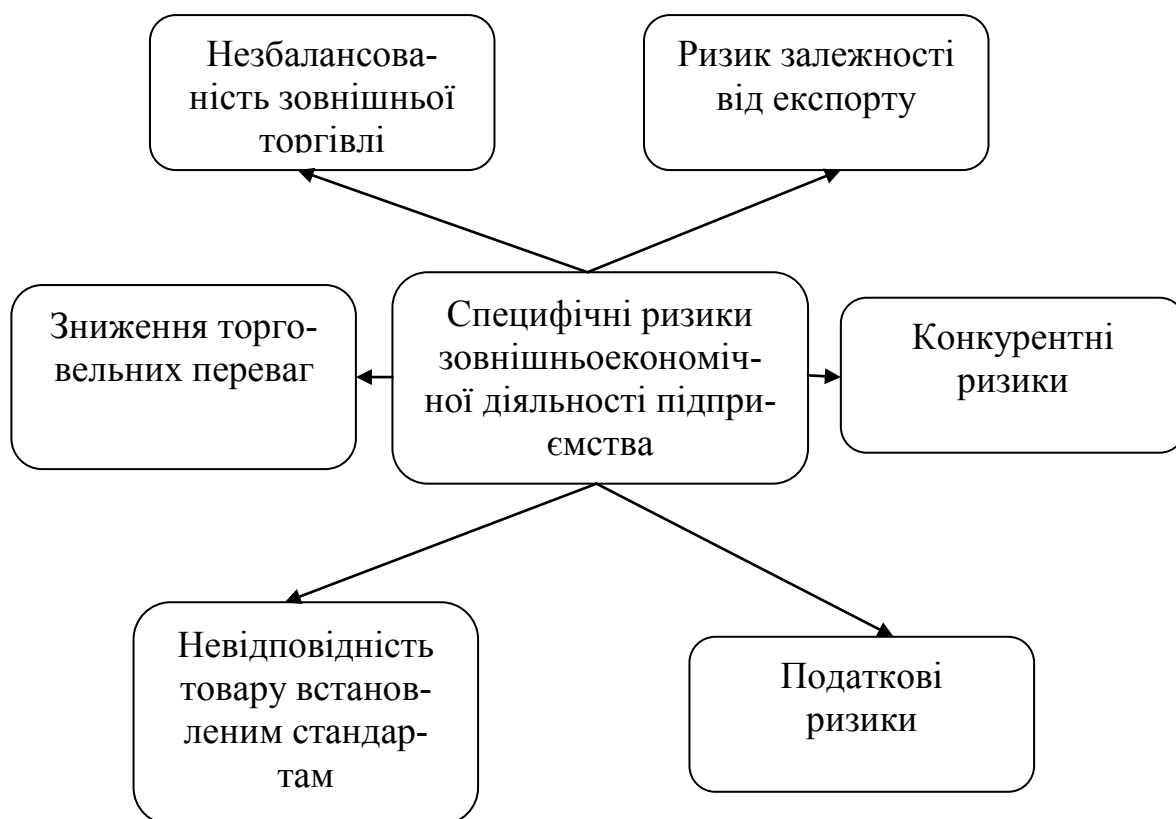

Рис. 1. Специфічні ризики зовнішньоекономічної діяльності підприємства у державному управлінні

Зокрема, в межах останнього етапу необхідно забезпечити неможливість взаємного впливу точок зору експертів, а також коректність оцінки експертних компетентностей, яка, в свою чергу, визначається ступенем кваліфікації експертів. Величини коефіцієнтів компетентності визначаються безпосередньо експертами. При цьому загальний коефіцієнт компетентності певного експерта визначається як середньоарифметична величина, обчислена за результатами одиничних експертних оцінок компетентностей відповідно до формули [6]:

$$\overline{K_j} = \frac{K_1 + K_2 + \dots + K_n}{n}, \quad (1)$$

де $\overline{K_j}$ – розрахований середній коефіцієнт компетентності j-го

експерта;

$K_1, K_2, \dots, K_n$ – оцінки компетентності, отримані j-м експертом від інших експертів (з урахуванням власної оцінки j-го експерта);

n – загальна кількість експертів.

Що стосується обробки результатів експертного опитування, то вона передбачає визначення показників ймовірності виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства. Зазначені ймовірності обчислюються у такий спосіб [6]:

$$\overline{R}_i = \frac{\sum_{j=1}^n R_{ij} \times \overline{K}_j}{\sum_{j=1}^n \overline{K}_j}, \quad (2)$$

де $\overline{R}_i$ – усереднена оцінка ймовірності виникнення i-го ризику;

R_{ij} – оцінка ймовірності виникнення i-го ризику, надана j-м експертом.

В межах оцінки ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства було опитано декількох експертів: виконавчого директора, начальника планово-економічного відділу, начальника відділу організації зовнішньоекономічної діяльності, менеджера зі збуту та мерчандайзера. Результати оцінки компетентностей експертів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Коефіцієнти експертних компетентностей

№	Експерт	Значення коефіцієнтів компетентності, які одержав:				
		Експерт А	Експерт В	Експерт С	Експерт D	Експерт Е
1	Експерт А	0,98	0,96	0,92	0,93	0,97
2	Експерт В	0,92	0,89	0,91	0,95	0,89
3	Експерт С	0,90	1,00	0,88	0,94	0,97
4	Експерт D	0,98	0,99	0,87	0,89	1,00
5	Експерт Е	0,87	0,92	0,94	0,97	0,92

Зазначені у табл. 1 вихідні дані слугували для розрахунку усереднених експертних компетентностей відповідно до формули (1). Результати обчислень показано у табл. 2.

Далі було здійснено безпосереднє експертне опитування відносно ймовірностей виникнення специфічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства. Результати опитування подано у табл. 3.

Таблиця 2

Усереднені коефіцієнти експертних компетентностей

Експерт	Усереднена експертна компетентність
Експерт А	0,93
Експерт В	0,95
Експерт С	0,90
Експерт D	0,94
Експерт Е	0,95

Таблиця 3

Експертні оцінки ймовірності виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства

Ризик	Експерт				
	А	Б	В	Г	Д
Незбалансованість зовнішньої торгівлі	0,23	0,16	0,34	0,41	0,17
Залежність від експорту	0,62	0,58	0,73	0,88	0,92
Зниження торговельних переваг	0,93	0,95	0,87	0,73	0,84
Конкурентні ризики	0,87	0,92	0,79	0,94	0,98
Податкові ризики	0,45	0,34	0,56	0,71	0,23
Невідповідність товару встановленим стандартам	0,78	0,94	0,62	0,88	0,91

Зазначені у табл. 3 вихідні дані слугували основою для визначення усереднених оцінок ймовірності виникнення специфічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства за формулою (2). Ранжовані результати обчислення зазначених величин показано у табл. 4. Далі доцільно оцінити безпеку зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства відповідно до отриманої ймовірності виникнення ризиків.

Таблиця 4

Ранжовані усереднені оцінки ймовірності виникнення специфічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства

Найменування ризику	Усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику
Конкурентні ризики	0,70
Зниження торговельних переваг	0,69
Невідповідність товару встановленим стандартам	0,64
Залежність від експорту	0,55
Податкові ризики	0,41
Незбалансованість зовнішньої торгівлі	0,23

Так, відомо, що, якщо усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику дорівнює 1, то показник, що досліджується, знаходиться у кризовому стані. Якщо усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику знаходиться у межах від 0,75–1, то показник знаходиться у критичному рівні безпеки. Якщо значення усередненої оцінки ймовірності виникнення ризику знаходиться у межах 0,5–0,75, то показник знаходиться у передкритичному стані. Якщо величина усередненої оцінки ймовірності виникнення ризику дорівнює 0,5, то показнику відповідає ситуація невизначеності. Що стосується випадку, коли усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику підпадає під межі 0,25–0,5, то показник перебуває у нестійкому стані. Якщо усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику міститься в межах 0–0,25, то показнику притаманний нормальний рівень безпеки. У ситуації коли усереднена оцінка ймовірності виникнення ризику дорівнює 0, вважається, що присутня абсолютна безпека. Так, якщо проаналізувати усереднені оцінки ймовірності виникнення ризику зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства, то можна отримати результати, наведені у табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка рівня небезпеки ризиків

Найменування ризику	Висновок про рівень безпеки
Конкурентні ризики	Передкритичний стан
Зниження торговельних переваг	Передкритичний стан
Невідповідність товару встановленим стандартам	Передкритичний стан
Залежність від експорту	Передкритичний стан
Податкові ризики	Нестійкий стан
Незбалансованість зовнішньої торгівлі	Нормальний рівень безпеки

З проведених досліджень можна побачити, що серед найбільш небезпечних ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства доцільно виділити такі: конкурентні ризики; зниження торговельних переваг; невідповідність товару встановленим стандартам та залежність від експорту. Податкові ризики перебувають у нестійкому стані, отже, їх можна вважати менш загрозливими для зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства. Незбалансованість зовнішньої торгівлі перебуває на нормальному рівні безпеки.

Проведені дослідження свідчать про необхідність планування зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства таким чином, щоб запобігти виникненню втрат внаслідок реалізації зазначених ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства. Зокрема, необхідно впроваджувати такі заходи попередження ризиків:

- систематичне накоплення інформації щодо зовнішніх ринків збуту;
- прогнозування ринкової ситуації;
- переоцінка власних можливостей підприємства стосовно функціонування на зовнішніх ринках;
- страхування ризиків шляхом формування резервного фонду фінансових ресурсів.

Впровадження зазначених заходів уможливить підвищити рівень безпеки зовнішньоекономічної діяльності промислового підприємства.

Висновки. Таким чином, у результаті проведення даного дослідження було отримано такі висновки.

1. Серед можливих причин виникнення ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств у державному управлінні було виділено постійну мілливність економічних процесів й обмеженість інформації щодо цих процесів, особливості географічного розташування країн та відсутність визначених критеріїв оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

2. Розробка стратегії і тактики виходу підприємства на зовнішній ринок, організації експортоорієнтованого виробництва і зовнішньоторговельних операцій має ґрунтуватися на попередньому аналізі кон'юнктури ринку через використання методів макро- та мікрорівня.

3. Оцінка ймовірності виникнення специфічних ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств у державному управлінні уможливила виділити ті з них, що знаходяться у перед критичному стані: конкурентні ризики; зниження торговельних переваг; невідповідність товару встановленим стандартам та залежність від експорту.

4. Запропоновано заходи щодо запобігання ризиків зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств у державному управлінні, які ґрунтуються на застосуванні їх прогнозування, страхування та переоцінки власних можливостей підприємства.

Список використаних джерел

1. Вітлинський В. В. Ризик у менеджменті / В. В. Вітлинський, С. І. Наконечний. – К. : ТОВ «Борисфен-М», 1996. – 336 с.
2. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О. П. Гребельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
3. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посіб. – К. : Знання, 2006. – 462 с.
4. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навч. посібник для студентів вузів. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 247 с.
5. Ильяшенко С. Н. Маркетинговые риски и методы их анализа / С. Н. Ильяшенко // Справочник экономиста, 2004. – № 2. – С. 34–41.
6. Шведун В. О. Управління ризиками у підприємницькій діяльності / В. О. Шведун // Бизнес Информ. – 2012. – № 2. – С. 168–172.

References

1. Vitlynskyj, V.V. *Risk in management [Ryzhuk u menedzhmenti]*. Kyiv: TOV "Bory'sfen-M", 1996. Print.
2. Grebelnyk, O.P. *Bases of foreign economic activity [Osnovy zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti]*. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury, 2008. Print.
3. Didkivskyj, M.I. *Foreing economic activity of an enterprise [Zovnishnoekonomichna diyalnist pidpryemstva]*. Kyiv: Znannya, 2006. Print.
4. Drozdova, G.M. *Management of foreign economic activity of an enterprise [Menedzhment zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti pidpryemstva]*. Kyiv: Centr navchal'noyi literatury, 2004. Print.
5. Ilyashenko, S.N. "Marketing risks and methods of their analysis" [Marketingovyie riskii i metodyi ih analiza]. *Spravochnik ekonomista* 2 (2004): 34–41. Print.
6. Shvedun, V.O. "Risk management in enterpenual activity" [Upravlinnya ryzykamy u pidpryemnyczkij diyalnosti]. *Biznes Inform* 2 (2012): 168–172. Print.

DOI : 10.5281/zenodo.1038912

УДК 351:82

Івашина Л. П., старший викладач, СОІППО, м. Суми

Ivashina L., Senior Lecturer of the Department of Professional Education and Management, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

THE CLASSIFICATION OF MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL GREEN TOURISM

У статті проаналізовано визначення, структуру та класифікацію загальних механізмів публічного регулювання. Автором представлена класифікація механізмів публічного регулювання розвитку сільського зеленого туризму.

Ключові слова: класифікація, механізм, публічне регулювання, розвиток сільського зеленого туризму.

The definition, structure and classification of general mechanisms of public administration are analyzed in the article. The author presents the classification of mechanisms of public administration of the development of agricultural green tourism.